

Netabuizujme omyly slovenských národných buditeľov

Branislav Michalka

30. apríla 2020 ✚ *História* ✚ *Slovenské osobnosti*

Alexander Rudnay

Pristavme sa však najprv pri Rudnayovi, ktorý zo Slovákov dosiahol najvyšší post v cirkevnej štruktúre Uhorska. Ako jeho hlavný klad býva uvádzané to, že sa považoval za Slováka aj na arcibiskupskom stolci v Ostrihome. Nepochybne je pekné, keď si niekto pod nacionálnym tlakom uchová istú národnú lojalitu. Svedčí to o jeho hrdosti a cti. Je však tento klad, mimochodom nezávislý na náboženských postojoch, dostatočným kladom aj v prípade, že jeho nositeľ sa v iných otázkach profiloval ako osvietenec v duchu jozefínského febronianizmu?

Nie je tu priestor na zaoberanie sa celým Rudnayovým životom. Spomeňme len Bratislavskú cirkevnú synodu z roku 1822, nad ktorou prijal patronát. Tá svojím cirkevným reformizmom nakoniec vydesila aj Viedeň, takže odmietla jej program. Tento program opísal anonym pod menom Fabius, ktorý bol aj autorom brožúry obhajujúcej Bernarda Bolzana, známeho liberálneho kňaza a matematika, podozrievaného z členstva v slobodomurárskej lóži.

Na synode vyvrcholil spor medzi modernistami kriticky skúmajúcimi Sväté písmo a tradičnými interpretmi. Synodálna komisia trpkو konštatovala, že v Uhorsku má kritická metóda väčší počet odporcov ako v Nemecku. Riešili sa reformy v školstve, kláštoroch a pod., všetky v duchu osvietenských princípov. Došlo aj na ekumenizmus. Teológ Hohenegger vyzval k zjednoteniu rozdelených kresťanských vierovyznaní a označil Rudnaya a sedmohradského biskupa Szepessiho za iniciátorov myšlienky zjednotiť rôzne vierovyznania v Uhorsku. O aké zjednotenie by išlo, si môžeme domyslieť zo spisu horeuvedeného Fabiusa o synode. Myšlienka mala byť realizovaná pomocou ideálu humanity.

Duchovnú záchranu ľudstva bolo podľa neho treba hľadať v presadzovaní princípov humanity! Teda už nie vo viere v Božieho Syna Ježiša Krista.

Pod pseudonymom Fabius sa pravdepodobne ukrýva katolícky konvertita evanjelického pôvodu Karol Romy (písal po nemecky obrany Slovákov a nekrológ na Bernoláka), ktorého si Rudnay vysoko vážil, bol členom jeho dôverného kruhu a pozval ho za profesora do ostrihomského ústavu pre novokňazov. Jeho manželka však zostala evanjeličkou, čo vysvetľuje jeho ideovú schizofréniu. Každopádne to bol veľmi čudný formovateľ katolíckych novokňazov.

Zo seminárov po niekoľkých rokoch začali vychádzať zástupy osvietených slovenských kňazov, ktorí sa stali bojovníkmi proti ultramontanizmu, čiže podriadenosti lokálnej cirkvi pápežovi. Tento ultramontanizmus mylne považovali buď za stredoveký prežitok, alebo sa nástroj maďarizačných snáh. Alebo za oboje. Národ bol povýšený nad vieru a pragmaticky sa ten, kto zabezpečil ďalšie prežitie národa, v tomto prípade rakúske cisárske osvietenstvo, stal pre nich spojencom aj za cenu bludu. Takto sformované kňazstvo v roku 1824, na oslavu slobody myslenia a humanizmu, vydalo spis osobne venovaný Rudnayovi s názvom Najdôležitejšie

pravdy prirodzeného náboženstva, kde označili za vrcholný cieľ človeka premáhanie zla pomocou humanity!

Niet sa čo čudovať, že v takomto duchovnom ovzduší sa nakoniec dochoval aj výrok básnika a kňaza Jána Hollého: „Kňaz je však nie služobníkom Boha, ktorý takého ani vôbec nepotrebuje, ale **je služobníkom ľudu** a z jeho poverenia takmer ako vyslanec musí raz prijatému Bohu preukazovať predpísanú poctu. Dovedte teda ľud najprv tak ďaleko, aby bol schopný iného poňatia Božskej Bytosti a potom budú aj iní – alebo hádam **nebudú už potrební vôbec nijakí kňazi!**“

Môžeme s údivom konštatovať, že pod povrchom plnenia kňazských povinností, ktoré asi považovali niektorí národní buditelia v duchu febronianizmu za akúsi formu osvety pre nevzdelaný ľud, nevediaci sa povzniesť k lepšej filozofii, sa pravdepodobne skrývali v množstve slovenských kňazov, v podstate duchovní odpadlíci spochybňujúci Cirkev, dogmy a možno aj celú myšlienku kresťanstva. Kňazstvo vnímali ako médium vhodné na osvetu národa či ľudu a zrejme aj za prostriedok získania vzdelania a spoločenského postavenia.

Juraj Fándly

Väčšina slávnych slovenských absolventov vtedajších seminárov sa zhromaždila v Slovenskom učnom tovarištvu, ktoré založili roku 1792 v Trnave. Členom bol Bajza, Rudnay, Hollý, Bernolák, Fándly a desiatky ďalších významných slovenských dejateľov. Počet členov sa vyšplhal až na 450. Zaoberať sa prínosom každého významného člena presahuje možnosti tohto článku.

Pokúsme sa zhodnotiť celkovú duchovnú atmosféru v Tovarištvu vo vzťahu k Cirkvi. Ich idey totiž mali siahodlhý vplyv na celkový vývoj národných snáh slovenských katolíkov a ak ich sledujeme skutočne bez modernistických predsudkov, tak dokážeme vysledovať kontinuálnu líniu tohto katolíckeho pokrokárstva, starajúceho sa viac o hmotné dobro a osvetu ľudu, než o vieroučnú pravovernosť, až k dnešnému dátumu.

Predstava, že slovenskí katolícki národovci predstavujú akúsi temnú baštu ortodoxie odporujúcu modernému svetu, je len predstavou liberálov, ktorí považujú za stredoveké temno všetko, čo sa vymyká z rámca ich predstáv. Línia osvieteného a modernistického kňaza sa vinie modernými slovenskými dejinami, pokračuje aj po roku 1918 a bola prítomná aj v I. slovenskej republike, ktorú mnohí považujú za republiku „farskú“. Priam ukážkovým typom takého kňaza bol Juraj Fándly.

Nie je náhoda, že prvé beletristické dielo vytlačené v bernolákovčine bol práve Dôverný rozhovor mnícha s diablom od Juraja Fándlyho z roku 1789. Tento dialóg predstavuje exemplárnu ukážku osvietenského radikalizmu. Kláštorň život a kontemplatívne rehoľné zasvätenie sa Bohu je tu karikované v nebývalej miere pod rúškom osvietenej kritiky tzv. „nešvárov“. Diabol sa stáva obžalobcom temnoty mníšskych spotvorenín a všetky kontemplatívne rády, ktoré Jozef II. zrušil, obžalúva s úmyselného podvádzania veriacich, šírenia povier a hrabivosti.

Foto: Juraj Fándly, zdroj: wikipedia.org

Na kontemplatívne rády je tu nazerané ako na parazitov, ktorí nepracujú a len sa modlia a aj to poverčivo a ziskuchtivo. V tomto pohľade môžeme ľahko rozoznať neskoršiu mantru všetkých komunistov a socialistov, ktorú omieľajú dodnes: nemáme nič proti náboženstvu, pokiaľ sa stará o chorých a sociálne slabších. Na to majú slúžiť rehoľné rády, kontemplatívne rády sú len semeniskom fanatizmu a spiatocníctva. Toto je duch slovenského osvietenstva.

Ako zmýšľal Fándly o mníchoch môžeme vidieť z toho, že ich považuje priam za spolčencov diabla.

V Dôvernom rozhovore sa pýta Atanáz diabla Titinilla:

ATANÁZ: No predsa — kde sa s tebou lúčili najbolestnejšie, ktorí najviac banovali za tebou?

TITINILL: Och, však sa len nemúdro spytujete, akoby ste nevedeli, kto ma mal najradšej medzi sebou — Mnísi, rehoľníci! Nuž veru nielenže plakali, ale aj suchými slzami fňukali. Keby ste ich len boli videli, sami by ste boli uznali, že ich oči a srdcia nebolo možné potešiť ničím. Nechceli sa so mnou načisto rozísť, no keď sa prefíkaná svetská múdrosť silou-mocou oborila na mňa i na nich a nemohli obrániť ani mňa ani seba, musel som sa s nimi rozlúčiť, kým som sa vydal na túto vandrovku. Mnoho mníchov a rehoľníkov ma ako starodávneho známeho vyprevadilo až po henten vrch. Ba niektorí z nich, čo mi lepšie žičili, na pamiatku mi obvešali plecica svojimi mníšskymi habitmi, kapučňami aj kepeňmi a zaprisahávali ma sľubom, že sa k nim opäť vrátim do starej služby, ak sa po týchto zmenách ešte dakedy vrátia staré časy podľa ich nôty.

Fándly vôbec svojím životom predstavuje práve ten typ kňaza, ktorý sa ním stal zo sociálnych dôvodov. Jeho matka – vdova bola nútená pracovať v kláštorech a kláštory dali jej synovi aj vzdelanie. Namiesto vďaky za to, že ako syn chudobnej kraviarky mohol študovať, odmenil sa rehoľníkom trvalou zášťou. Nástup osvietenstva mu umožnil odísť z kláštora a doštudovať ako svetský duchovný v osvieteneckom generálnom seminári. Následne sa stal jedným z najhorlivejších propagátorov jozefinizmu a nadšene volal: „...po

blatnom veku, po pošmúrnych storočiach teraz nám svitli osvietené časy...”

V kláštoroch videl Fándly priam stelesnenie toho „blatného veku“, čiže predchádzajúcich storočí, ktoré na rozdiel od 18. storočia pestovali viac katolícku vieru ako humanistickú osvetu. V Dôvernôm rozhovore diabol referuje:

„Nedáľeko Bielych hôr stál tiež jeden kláštor medzi horami, ktorý podajedni ľudia z úcty (per antonomaziam) volali Svätosť — a to pre tie veľké sväté odpustky, sväté púte, pre množstvo tamojších štácií a kaplniek, azda i pre veľa svätých omší, čo sa v horách slúžievali. Ale nebolo isté, či táto spomínaná Svätosť bola ôsmou alebo deviatou sviatosťou, no isté je, že túto zbytočnú sviatosť — kláštor patrľ medzi prvé vyprázdnené kláštory bosákov — odstránil z počtu sviatosťí kráľovský ortieľ a odovzdal ho pod moc vojenskej varty.

Takéto sväté miesta bývali útočišťom najväčších hriešnikov a zároveň ochranou najväčšej nevedomosti a sprostosti. Napríklad Svätá Katarína, Svätý Anton, Svätý Kopeček, Svätý Kríž, Svätá Chrasť, Svätá Magdaléna, Svätý Peter, Svätý Mikuláš. Treba ľutovať iba to, že pod menami takýchto veľkých svätcov nachádzali príchylky najväčší a najhorší hriešnici, a to najmä takí, ktorí na vonkajších znakoch a výrazoch mníšskej pobožnosti zakladali aj nádej svojej spásy.“

Fándlyho epigramy plné osvietenských invektív sa nakoniec prejedli aj mnohým slovenským kňazom. V roku 1796 Tomáš Chovanček informoval vtedajšieho prímasa arcibiskupa Bathányiho o vyjdení polemických spisov, ktorých autormi boli Fándly a Bernolák. Bernolákovo počínanie je hodnotené biskupským úradom len ako neuvážené a nezrelé rozhodnutie, avšak o Fándlym sa referuje, že je to „muž inak známy aj inými podobnými neľudskými satirami, ale aj nebezpečnými písáčkami, pre ktoré bol braný na zodpovednosť, ba aj mu bolo zakázané písať.“ Tajomník arcibiskupa M. Rauscher navrhuje väčšiu bdelosť, zrejme aj vzhľadom na odhalené jakobínske sprisahanie v Uhorsku z roku 1795: „Bdelosť pánov vikárov by sa mala zvyšovať v tom, aby sa zabránili kňazom podobné prechmaty a aby nedopustili vo svojom vikariáte, čo sa stalo v tomto terajšom nepríjemnom prípade.“

Záver

V rámci slovenskej katolíckej tradície patrí vieroučná a disciplinárna rozkolísanosť katolíckeho obrodeneckého kléru k tabuizovaným témam. Z pocitu národnej hrdosti a obhajoby všetkého národného vyrastá neochota hľadiť na týchto mužov objektívnym okom katolíka verného v prvom rade Cirkvi a až potom národu. Tento prístup, ktorý si nahovára, že národu prospieva, nakoniec národ ničí. Osvietenský katolícki buditelia sa vydávali a vydávajú nerealisticky za verných synov národa i Cirkvi zároveň, len aby sa ukázalo: jednak pokrokovým vlastencom, že títo kňazi neboli poplatní temnote feudálnych prežitkov a neuprednostňovali nezdravý ultramontanizmus pred láskou k národu a na druhej strane, aby sa nepoplašili tí veriaci Slováci, ktorí uprednostňujú vernosť Rímu pred národom a spájaním sa s inými konfesiami na základe etnickej príslušnosti.

Avšak katolícky národovec, ktorý dá prednosť národu pred Bohom vlastne len dokazuje, že Bohu nedôveruje. Lebo Pán Ježiš povedal: „Hľadajte najprv kráľovstvo Božie a všetko ostatné dostanete k tomu.“ Boh zachová tie národy, ktoré ho nasledujú. Tie, ktoré sa spoliehajú na vlastné sily a v panike dajú prednosť svetu dočasnému pred večným, nakoniec samé pocítia tvrdosť času.

I. časť: <http://christianitas.sk/osvietenstvo-na-slovensku-a-cirkev/>

II. časť: <http://christianitas.sk/jozef-ignac-bajza-ukazkovy-osvietenec/>

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/netabuizujme-omyly-slovenskych-narodnych-buditelov/>